

LÁTOGATÁS KISS ISTVÁN MŰTERMÉBEN

A Munkácsy-díjas szobrászművész alkotását — a Szegeden, a megyei párt- és tanácsszékház előtt elhelyezett Lenin-szobrot — november 5-én, bensőséges ünnepség keretében avatta fel Szirmai István, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja.

— *Hogyan indult művészi pályája?*

— Tizenöt éves koromban mintáztam meg az első szobromat. Témája az volt, hogy egy kis gyerek kötőfékjénél fogva megpróbál visszatartani egy nagy lovat. 1948-ban kerültem a Képzőművészeti Főiskolára, ahol tanulmányaimat Kisfaludi Strobl Zsigmondnál, Mikus Sándornál és Pátzay Pálnál végeztem. Főiskolás koromban több pályázaton díjat nyertem.

— *Kiállítások?*

— Már főiskolás koromban szerepeltem kiállításokon. Önálló kiállításom csak egyetlen volt, 1953-ban, közvetlenül a főiskola elvégzése után. 1961-ben egyike voltam annak a tíz fiatal szobrásznak, akik kiállításon mutatták be alkotásaikat. Talán két év múlva ismét sor kerülhet egy önálló kiállítás megrendezésére. Magas mércét állítok magam elé ezen a téren is.

— *Kiss István Munkácsy-díjas szobrászművészt elsősorban mint a monumentális emlékművek, szobrok és portré-emlékművek alkotóját tartják számon. Nem alaptalanul. Ilyen művei — a teljesség igénye nélkül — a budapesti Dózsa-emlékmű, a diósgyőri Lenin-szobor, a debreceni Munkásmozgalmi-emlékmű, a tiszapalkonyai Generációk, a fonyódi Emberpár, a győri Petőfi-szobor, a szigetvári Tinódi-szobor, a szegedi Bolyaiak, a Janus Pannonius és az Apáczai Csere János szobrok, domborművek a Gellérthegyen és Pápán, a Fiatalok című szobor Fonyódon, a rézdomborítással készült Lovak című kompozíció Debrecenben és a Beszélgetők című szoborcsoport Kaposvárott. Az emlékművek sorába tartozik a szegedi Lenin-szobor, de az 1969-ben Budapesten felállításra kerülő Tanácsköztársasági emlékmű is. Azt jelenti-e ez esetleg, hogy véglegesen eljegyezte volna magát a monumentális emlékművek és szobrok alkotásával?*

— Nem. Az csak látszat, hogy én ezen a területen vagyok erős. Én úgy érzem, talán nem is ez az igazi teljesítményem. Az általam készített portré-emlékműveknél már valamivel több a sajátos hang. Ezeknél a szobroknál arra törekszem,

hogy egészen jellegzetes formai motívumra „ültessem” a fejet. A szegedi Bolyaiaknál például a kezek adják ezt a jellegzetes formai motívumot. Míg az öreg Bolyai két kezének behajlított ujjai a Föld gömb alakúságára utalnak, a fiatal Bolyai kéztartása a világ végtelenségét szimbolizálja. Ahol igazán eredetire, újra vagyok képesek — úgy érzem —, az az — épületplasztika. Nem tartom új műfajnak, hiszen művelték már a görögök és a rómaiak is, de a legkorszerűbbnek igen. Az épületplasztika feltámadását, mostani kibontakozását és későbbi virágzását törvényszerűnek ítélem. Demokratizálódik egész világunk, társadalmunk és maga a művészet is. Az épületplasztikai alkotások egyrészt emberi környezetté alakítják az építményeket, másrészt közvetlenül alakítják a környezetében élő embert azáltal, hogy szerkezeti elemként dekoratív funkciót is betöltenek. Korlátlan igények és lehetőségek egyengetik ennek a műfajnak az útját hazánkban is. Ismereteim alapján elmondhatom, hogy nálunk érte el ez ideig ez a műfaj a legmagasabb szintet.

— *Saját alkotásai közül melyiket említene meg ebben a műfajban?*

— A Vácott felállított „Végvári vitézek” például hatalmas szoborcsoport, de egyben terrács. Egerben pedig pillérfiguráim vannak.

— *Mióta foglalkoztatja Lenin, mint téma? Hogyan született meg a szegedi Lenin-emlékmű?*

— Már a főiskolán mintáztam Lenin-portrét és mint téma, azóta is foglalkoztat. Igen izgalmas munka megfejteni és ugyanakkor bemutatni az emberiség egy új korszakának ihletőjét, gondolkodóját, harcosát. A feladat formailag is izgalmas. Lenin sajátos fejét ma már néhány vonallal is érzékeltetni lehet, majdhogynem emblémaszerűen. Sok mindent elolvastam, amit róla, életéről megírtak. Lehet, hogy szokatlanul hangzik, de inkább az segített többet Lenin megismerésében és így megmintázásában is, amit ő maga írt, alkotott. Természetesen többször is megnéztem a róla szóló dokumentumfilmek gyűjteményét is. Kezdetől arra törekedtem, hogy kiemeljem a sablonokból, a megszokottból Lenin alakját, valamilyen gondolati csemetét jelenítsek meg, de úgy, hogy az ne legyen csak szimbólum. Így alakult ki bennem a hasonlat: ha Leninre gondolok, a láng jut az eszembe. Ezt próbáltam a szegedi emlékműben megvalósítani. Ennek a szobornak a formája a lánghoz hasonlít, amelynek magva van, s amelynek a lobogását is megpróbáltam érzékeltetni. Arca derűs, a nagy cselekvés utáni lassan feloldódó feszültséget nyugalom váltja fel, két kezét leereszti a teste mellé. Az az állapot ez, amikor az ember elkészült valami nagy munkájával, művével és hátralépve elégedetten megnézi, szemléli. Nem az én feladatom eldönteni, mennyire sikerült ezt az elképzelést megvalósítani. Egyébként sem szeretek, nem is tudok a szoborról beszélni...

— *Hogyan választották ki az emlékmű helyét, miért éppen a Rákóczi téren kerül felállításra?*

— Dávid Károly Kossuth-díjas építész-mérnökkel — akivel immár egy évtizede dolgozom együtt — több esetben jártunk Szegeden helyszíni szemlén. A legjobb megoldásnak a Rákóczi teret, a megyei párt- és tanácsház modern épülete előtti teret találtuk. Itt azonban általános térrendezésre volt szükség, mivel ezt a képményt, nagyon megszerkesztett épületet egészen lágy, japánkertszerű park vette körül. Most, a horizontális lépcsősor kialakításával létrejött az erősen vertikálisan hangsúlyozott épület ellentéte. Ebből a lépcsősorból emelkedik ki az emlékmű posztamense. Ez a térrendezés korszerű környezetet teremtett az épületnek, s mindezek együttvéve pedig az emlékműnek.

— *Korábban rendszeresen részt vett a vásárhelyi őszi tárlatokon. Dél-Magyarországgal, a vásárhelyi iskolával rendszeres és erős kapcsolata volt. A utóbbi években nem jelentkezik az őszi tárlatokon. Azt jelenti ez esetleg, hogy megszűnt ez a kapcsolat?*

— Dél-Magyarországgal, Vásárhellyel való kapcsolatom kialakulása egybeesik önálló szobrászgondolkodásom kialakulásával. Amikor a Dózsa-emlékműhöz kerestem modelleket, a Tükör utcai művésztelepen laktam. Ez az időszak nem csak hangulati alapot, formai élményt jelentett számomra, hanem tartalmi, gondolati élményt is. Az öreg parasztemberekkel való találkozásaim, beszélgetéseim, vitáim során úgy éreztem, az agrármozgalommal találkoztam. Ezt követően valóban részt vettem a vásárhelyi kiállításokon. Most egy-két alkalommal nem jelentkeztem, mert — ismerve az őszi tárlatok nivóját — egyszerűen nem volt mivel. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy meg akarom szakítani a kapcsolatot a vásárhelyiekkel. A lazább kapcsolatért ennyiben vagyok én a hibás, de bizonyára ők sem vétlenek...

— *Min dolgozik most?*

— Jelenleg nincs megbízásom. Dolgozom a saját fejem után, nagy kedvvel kísérletezem. Amint a műteremben is látja, itt van a „Nővérek” című négyalakos

kompozíció gipszmintája, amelyet egyetlen márványtömbből akarok kifaragni. Az ember és a gép egyre szorosabb kapcsolatát, kölcsönhatását és már-már valamiféle egységét próbáltam megfogalmazni egy másik többalakos kompozícióban, ami megvalósításakor követ vagy ölmot kíván majd. Rézet használtam fel a Balaton mellé kerülő üvegszármű „Szitakötők”-höz. Igen, az üveget lehet komponálni fémmel...

O. J.

FEHÉR ISTVÁN

STRUKTURÁLIS VÁLTOZÁSOK SZEGED IPARÁBAN ÉS MUNKÁSSÁGÁBAN A FELSZABADULÁS UTÁN*

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével az emberiség fejlődési történetének egy új korszaka kezdődött, amelynek fő tartalmát és jellegzetességét napjainkban az adja meg, hogy a szocializmus világrendszerré vált, kiszélesedett és elmélyült a kapitalizmus általános válsága, az imperializmus klaszszikus gyarmati rendszere összeomlott, s az emberi társadalom a kapitalizmusból a szocializmusba való forradalmi átmenet szakaszában van. A szocialista világrendszer gazdasági, társadalmi, ideológiai, katonai megerősödése következtében egyre döntőbb befolyást gyakorol az emberiség fejlődésére.

A második világháború után végbemenő fenti objektív törvényszerűségek és folyamatok mind tőkés, mind pedig szocialista relációban — természetesen alapvetően ellentétes tendenciák és következmények alapján — jelentős változásokat eredményeztek az egyes országok gazdasági, társadalmi és osztálystruktúrájában. A fejlett tőkés országokban az állammonopolkapitalizmus megerősödése, az új tudományos, technikai forradalom kibontakozása, az integrációs folyamatok, s ezeknek a gazdaságra, a társadalomra, az egyes osztályokra és rétegekre gyakorolt hatása következtében — különösen az elmúlt tíz évben — a polgári közgazdászok, szociológusok egy részének figyelmét a strukturális változások elemzése felé fordították. Intenzív kutatás folyik ezen a téren például az USA-ban, Franciaországban, a Német Szövetségi Köztársaságban és Olaszországban. Szembetűnő jellegzetessége azonban az elemzések

alapján levont következtetéseknek, hogy ezeket a polgári ideológusok a tőkés társadalom védelmének szolgálatába igyekeznek állítani, s megpróbálják bizonyítani — a végbemenő objektív törvényszerűségekkel ellentétben — a tőkés társadalom „stabilitását”, az osztályok közötti antagonisztikus ellentétek „kiegyenlítését, eltűnését”.

A marxista kutatók is érzékenyen reagálnak a tőkés világrendszeren belül végbemenő strukturális változásokra, s kutatási eredményeiket egyre több tudományos munkában teszik közzé. Ezzel kapcsolatban utalnunk kell arra, hogy rendkívül hasznos és alkotó jellegű vita bontakozott ki az 1960—61-es évek folyamán a *Béke és Szocializmus*-ban — a nemzetközi kommunista mozgalom folyóiratában — azokról a szerkezeti változásokról, amelyek a tőkés országok munkásosztályaiban végbementek.

Természetes azonban, hogy a marxista kutatók döntő mértékben a szocialista országokban bekövetkezett szerkezeti átalakulások folyamatait vizsgálják. Az egyes szocialista országokban folyó ez irányú kutatás lényegét tekintve két alapvető kérdéskomplexumot érint: a szocialista társadalom strukturális modellje — absztraktabb, általánosítottabb következtetések levonása — és a szocializmus építése során a gazdasági, társadalmi, osztályviszonyokban és szerkezetben végbement tényleges változások elemzése, bemutatása, amelyek első sorban — de nem kizárólagosan — a gyakorlat oldaláról közelítik meg a kérdést.

Ezzel kapcsolatban utalhatunk arra, hogy az 1966 szeptemberében a franciaországi Evianban megtartott VI. Nemzetközi Szociológiai Kongresszuson a marxista kutatók előadásaikban, a vi-

* A téma előadásként hangzott el a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulója alkalmából a két szegedi egyetem által rendelt tudományos ülésszakon, s megjelent a közös Actában.